
Kirjat • Books • Böcker

Orm Øverland: Immigrant Minds, American Identities: Making the United States Home, 1870–1930. Urbana and Chicago, University of Illinois Press, 2000. 243 p. ISBN 0-252-02562-8

In this absorbing study, Orm Øverland, professor of American literature at the University of Bergen in Norway, discusses the ideal self-images created by European immigrant opinion-makers to bolster pride among their immigrated countrymen and to justify their place in American society.

This theme is not new per se. It has been dealt with in various ways by Victor Greene, John Higham, Joseph Bodner, Jon Gjerde, Kathleen Neils Conzen, Werner Sollers, and others. Øverland, however, explores it more thoroughly and methodically than ever before, providing along the way a wealth of fascinating illustrative detail for a wide variety of immigrant groups.

From an only partially outside perspective – he largely grew up in Canada and received his doctorate at Yale – Øverland stresses that what he calls immigrant "homemaking myths" were the natural reaction to the growing exclusiveness of the dominant Anglo-American society, especially after the mid-nineteenth century. Anglo-Americans generally looked down on those of different origins as "foreigners," whether or not they were naturalized citizens or even American-born. This produced a "collective inferiority

complex" among both immigrants and their children, who in school were admonished to "be American," yet made to understand that they could never hope to be truly American. (Ironically, when revisiting their old homelands immigrants found themselves considered "Americans"!)

Øverland identifies three basic types of homemaking myths, concerning "foundations," "sacrifice," and "ideology". Virtually all immigrant European groups, that is, "have stories that claim that a group in America was a founding group, that it fought harder and sacrificed more for American freedom and independence than any other, and that it was the foremost bearer of traditional American values" (17). Øverland devotes a chapter to each of these myths, followed by one showing how they fitted into a coherent ethnic ideology in the case of the Norwegian Americans.

These homemaking myths were formulated and propagated separately by leading opinion-makers within each immigrant group, although they clearly took cues from each other. All were exclusive to their own group and jealously competitive, the prime example being the bitter rivalry between Scandinavian and Italian Americans over "who was here first," Leif Ericson or Christopher Columbus. Yet all were American historic visions with a "dual purpose: to make the immigrants feel at home in America without surrendering their ethnicity and to convince Anglo-Americans that other Americans too were at home in America" (117). "The stories and their arguments," he concludes, "were, then, about creat-

ing group identities – not to resist the pull of the new land but to enter it with pride and dignity" (193).

By the 1920s, when European immigration tapered off, the need for group self-justification gradually receded. This was hardly the result, Øverland holds, of the immigrants' homemaking stories, to which the Anglo-Americans never paid much heed. It was above all due to the practical accomplishments of the immigrants themselves and their descendants.

Øverland's study offers much of interest from a Nordic-American perspective. Swedish Americans provide plentiful examples of homemaking myths. Øverland moreover highlights interaction between ethnic groups in their struggle for status. This is well illustrated by the intense rivalry between Swedish and Finnish Americans over the heritage of the seventeenth-century New Sweden colony. He also points to the influence of Norwegian-American opinion-makers upon their Swedish-American colleagues.

Orm Øverland's book is a highly valuable contribution to America's ethnic history, enriched by his native fluency in English and elegant writing style.

H. Arnold Barton

Punaisen myrskyn silmässä

Pekka Nevalainen, Punaisen myrskyn suomalaiset. Suomalaisen paot ja paluumuutot idästä 1917–1939. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 867. Vammala 2002, 402 s. ISBN 951-746-269-7

Kirjan kirjoittaja historioitsija Pekka Nevalainen on tullut tunnetuksi varsinkin inkeriläisten historian tutkijana. Hän on kuitenkin laajentanut aihepiiriään koskemaan laajemminkin suomalaiskohtaloita Neuvostoliitossa. Aiheen monimutkaisuus ja liittyminen sekä Neuvostoliiton että Suomen sisäiseen tilanteeseen sekä laajempaan kansainväliseen politiikkaan on vaatinut hyvää asianhallintaa. Hänen kirjansa on hyvä ja monipuolinen tilannekatsaus, jota voidaan käyttää suomalaiskohtaloista olevan tiedon jäsentämiseen.

Kirjassaan Nevalainen liikkuu tottuneesti ennenkin tutkimassaan Pietarin seudun ja Suomen satojen vuosien taakse ulottuvassa vuorovaikutuksen historiassa: Suomi osana Ruotsin valtakuntaa, osana Venäjän imperiumia ja lopulta itsenäisen Suomen ja Neuvostoliiton suhteet. Nevalainen keskittyy muuttoliikkeeseen, jossa tuhannet ihmiset pakenivat Venäjän vallankumouksen ja toisen maailmansodan välisellä kaudella länteen. Suomalaiset olivat osa suurta muuttojen ja pakojen vyöryä – ehkä jopa yli miljoona ihmistä pakeni ulkomaille ajoittain kaaosmaisesta ympäristöstä. Suomeen tuli ehkä noin 44000 Venäjän valtakunnan alamaista. Osa näistä jäi Suomeen, osa jatkoi matkaansa muihin maihin. Tunnettu 1930-luvun Neuvostoliiton tutkija Sheila Fitzpatrick on verrannut Stalinin aiheuttamaa vaikutusta kymmeneen vähemmistökansallisuuksiin suureksi maailmanpyöräksi, joka otti ja heitti kansanosia eri puolille mitä oudompiin olosuhteisiin, joista itse kukin pyrki kykynsä mukaan selviytymään hengissä.

Suomalaisia tuli Venäjän ja Neuvostoliiton rajun muutosprosessin seurauksena useassa eri vaiheessa Suomeen. Varsinkin Venäjän vallankumous 1917, mutta myös Venäjän sisällissota seuraavan vuosikymmenen alussa, sekä lopulta väkivaltainen neuvostojärjestelmän rakentaminen aiheuttivat pakoaalton joka jatkui käytännöllisesti katsoen koko 1930-luvun – väliin hiljentyen, väliin pausien tuhansien ihmisten vuosittaiseksi Suomeen pakenemiseksi.

Tarkoituksena Nevalaisella on varsinkin keskittyä selvittämään keitä suomalaisia, minkälaisia ihmisiä ja paljonko punainen myrsky Venäjällä lennätti eri ilmansuuntiin tai murskasi alleen. Tekijä esittää kokoavasti tähänastisen tutkimuksen tiedot ja myös pyrkii täydentämään tietoja suomalaisista. Suurin ansio teoksessa onkin juuri pyrkimys saattaa samojen kansien väliin olemassa olevat tutkimustiedot.

Kirjan otsikko on hieman harhaanjohtava siinä mielessä, että teoksessa on laajasti myös muuta tietoa Neuvostoliiton suomalaisista ja heidän taustoistaan, kuin pelkästään paot idästä ja tai paluumuutot. Voidakseen käsitellä näitä kysymyksiä, hänen täytyy selvittää ensin missä suomalaisia on ollut ja miten he ovat sinne tulleet. Tässä yhteydessä paneudutaan melko perusteellisesti sekä Pietarin suomalaisten että inkerinsuomalaisten historiaan, jotka kuuluvat osana palaavien suomalaisten muuttoaaltoon. Varsinkin Pietarin suomalaisten historiaa ja kulttuuria on teemaan liittyen selvitetty turhankin perusteellisesti.

Vuoden 1926 väestön laskennassa Neuvostoliitossa oli 134

701 suomalaista, joista 115 234 inkerinsuomalaista. Heistä lähes kaikki asuivat Leningradin laajassa kuvernementin maaseudulla tai sen keskuksessa Leningradissa. Neuvostoliiton sisäisten karkotusten ja teloitusten uhrina oli jopa 60 000 inkerinsuomalaista. Toisen maailmansodan aikana saksalaiset piirittivät Leningradia ja ympäröivältä alueelta siirrettiin Suomeen 63 000 henkeä. Sodan jälkeen heistä suurin osa palautettiin Neuvostoliittoon. Sodan päätyttyä ei Leningradin alueella ollut juuri enää inkerinsuomalaisia. Vasta 1950–60-luvulla alkoi inkerinsuomalaisten vähittäinen paluu Leningradin alueelle.

Kirjassa selvitetään melko laajasti suomalaisten sijoittumista Venäjälle ja Neuvostoliittoon aiemman tutkimuksen avulla. Todellisuudessa tämä osa kirjasta lavenee venäjänsuomalaisten kulttuurin ja elinolojen laajaksi katsaukseksi, joka on mielenkiintoista koostetta, mutta ei välttämättä kovin paljon auta ymmärtämään varsinaista teemaa, ”punaisen myrskyn” ja suomalaisten kohtaamista. Venäjän vallankumouksen ja Suomen sisällissodan seuraukset heijastuivat muuttoliikkeeseen maiden välillä. Vallankumousta seuranneina vuosina Suomeen pakeni, palasi tai evakuoitiin runsaasti yli kymmenen tuhatta suomalaista. Samoina aikoina sinnepäin meni suomalaisia punakaartilaisia ja sisällissotaa pakenevia useita tuhansia.

1930-luvulla, kun maailmantalouden lama koetteli Suomeakin, Neuvostoliitto veti puoleensa ehkä runsaat 23 000 suomalaista. Heistä ehkä 15 000 oli laitonta siirtolaista, jotka uskoivat sieltä

löytyvän työtä. Heidän koettelemuksensa olivat ankaria, sillä kovan työn lisäksi asuin-, ravinto- ja hygieniaolot olivat heikot. Laittomien siirtolaisten, loikkarien, paluu Suomeen oli vaikeaa, mutta vajaat 3 000 loikkaria onnistui palaamaan joko laillisesti tai laittontia tietä. Paljon paremmin ei käynyt Yhdysvaltain ja Kanadan noin 6 000 suomalaiselle, jotka oli houkuteltu lähinnä Neuvosto-Karjalaan kehittämään metsätaloutta. Näistä ehkä pari tuhatta onnistui palaamaan takaisin Pohjois-Amerikkaan.

Stalinin tiukka ulkomaalaispolitiikka, maatalouden kollektivointi, väkivaltainen hyppäys uuteen teolliseen, sosialistiseen Neuvostoliittoon johti 1930-luvulla vainoihin, joissa tuhoutui miljoonia ihmisiä. Suomalaiset olivat läntisen rajaseudun vuoksi erityisen silmälläpidon alaisia, heitä siirrettiin sisämaahan ja varsinkin Neuvosto-Karjalassa suomalaisten tuhoaminen sai kansallisen puhdistuksen luonteen, kuten monissa tutkimuksissa on aiemmin osoitettu. Neuvostoliiton salaisen poliisin NKVD:n ilmoituksen mukaan vuosina 1937–38 teloitettiin inkeriläiset mukaan lukien noin 11 400 suomalaista.

Kaikista näistä tapahtumista kertyy Pekka Nevalaisen kirjan murheellinen kertomus, jossa Neuvostoliitossa olevien suomalaisten kohtaloita seurataan erilaisten henkilöhistorioiden, väestötietojen ja arkistoista, lehdistöstä ja muistelmista löytyvien tietojen avulla. Nevalainen on tehnyt huolellista työtä, hallitsee hajanaisista aineistoistaan luotettavalla tavalla. Kirjassa on runsaasti hyviä sitaatteja, jotka elävöittävät

paljon numeroita sisältävää tekstiä. Myös huolella valittu kuvitus ansaitsee kiitosmaininnan.

Kuten Nevalaisen tutkimuksesta ilmenee, maailmansotien välinen aika suurine mullistuksineen aiheutti Neuvostoliiton suomalaisväestölle kriisin, jota on saatu purkaa pitkään vielä toisen maailmansodan jälkeenkin. Neuvostoliiton hajoamisen ja eri tietolähteiden avautumisen myötä tiedot näistä punaisen myrskyn ajelemista suomalaisista ovat tarkentuneet. Mutta kuten Nevalainenkin toteaa, suurissa mullistuksissa ei kaikkien ihmiskohtaloiden osalta tule milloinkaan täyttä selvyttä.

Auvo Kostainen

Vähemmistöjen kirjallisuus näkyviin

Litteraturens gränsland. Invandrar- och minoritetssliteratur i nordiskt perspektiv. Redaktör Satu Gröndahl. Uppsala Multiethnic Papers 45, Centrum för multietnisk forskning, Uppsala 2002, 372 s. ISBN 91-86624-54-7

Satu Gröndahlin toimittama *Litteraturens gränsland* kartoittaa pohjoismaisen siirtolais- ja vähemmistökulttuurin kaunokirjallisuutta. Teos on ainutlaatuinen ja tervetullut esitys alueesta, joka on jäänyt vähälle huomiolle. Laajas- ja valaisevassa johdannossa Gröndahl pohtii mm. kansainvälisen muuttoliikkeen ja etnisten suhteiden tutkimustuloksien ja kaunokirjallisuuden taustaa ja siirtolaispolitiikan kehitystä.

Gröndahlin mukaan historiallisten vähemmistöjen kirjallisuus kuvaa meneillään olevaa neuvotelu- ja vähemmistöjen identiteetistä ja asemasta valtakulttuuriin nähden. Uusimpien siirtolaisryhmien kirjallisuus taas tematisoi etupäässä kulttuurillisia konflikteja vähemmistö- ja valtakulttuurin välillä.

Kielipoliittinen tilanne on merkittävä kunkin Pohjoismaan kohdalla. Jos vähemmistökulttuurin julkaisuja tuetaan, kukoistaa kyseisen ryhmän luovuus. Myös Euroopan neuvoston ohjeet vähemmistöpolitiikasta ovat vaikuttaneet Pohjoismaiden kulttuuri-intressien priorisointiin.

Siirtolais- ja vähemmistökulttuurin kaunokirjallisuus on usein jäänyt marginaaliin. Sitä eivät ole juurikaan huomioineet valta- eikä vähemmistökulttuurin kriitikot. Onko kaunokirjallista tuotetta olemassa, jollei sitä saateta lukijoiden tietoisuuteen arvioimalla, keskustelemalla, siteeraamalla ja tuomalla se kirjalliseen kaanoniin, on vanha kirjallisuustieteellinen kysymys.

Siirtolais- ja vähemmistökirjallisuuden kohdalla kysymyksen ontologia tiivistyy. Kaunokirjallisuudella on merkittävä osa siirtolais- ja vähemmistökulttuurin etnisen ja ryhmäidentiteetin rakentumisessa. Kaunokirjallisuus on sen ilmaisukeino ja toimii yhteenkuuluvaisuuden merkitsijänä. Kun siirtolais- ja vähemmistökulttuurin kirjallisuus nähdään, sen tuottajat tunnustetaan vähemmistöryhmänä.

Teoreettis-analyttisen johdannon lisäksi antologia sisältää kirjallisuuden- ja etnologiantutkimuksen esseitä vähemmistö- ja

siirtolaisryhmien tuotteista. Moni unohdettu vähemmistöryhmä nousee näkyviin esseiden myötä.

Vähemmistökirjallisuuden edustajista käsitellään Pohjois-Norjan kveenien, Ruotsin Tornionjokilaakson suomalaisten, Suomen romanien, Pohjoismaiden saamelaisten, Grönlantilaisien, suomenruotsalaisten ja ruotsinsuomalaisten kaunokirjallista antia.

Pohjoismaiseen siirtolaiskirjallisuuteen lukeutuu eri maista Pohjoismaihin päätyneiden kirjoittajien tuotteiden analyysjä: mm. kurdit, persialaiset, puolalaiset, kreikkalaiset ja virolaiset kirjoittajat tuodaan esiin. Antologia johdattaa ja perehdyttää otsikkonsa mukaisesti kirjallisuuden tutkimattomaan rajamaahan.

Irene Virtala

Eteläpohjalaisuus siirtolaisuuden peilissä

Juhani Sipilä: Maa luja, taivas korkia; Antti Tuurin Pohjanmaa-sarja. Otava, Keuruu 2002. ISBN 951-1-17919-5

Juhani Sipilän väitöstyö *Maa luja, taivas korkia* tarkastelee eteläpohjalaisuutta Antti Tuurin kuusiosaisessa *Pohjanmaa-sarjassa* (Pohjanmaa 1982, Talvisota 1984, Amerikan raitti 1986, Uusi Jerusalem 1988, Maan avaruus 1989 ja Lakeuden kutsu 1997).

Eteläpohjalaisuuteen liittyvät erityisesti joukkoliikkeet ja siirtolaisuus. Työssä jäljitetään etenkin eteläpohjalaista identiteettiä, mikä näyttäytyy lopulta koko

suomalaisuuden edustajana Kanadan siirtolaisuuden perspektiivissä. Kanadan suomalaisista on 70 % lähtöisin Etelä-Pohjanmaalta. Tärkeitä tutkimuskohteita ovat myös globalisoitumisen ja urbanisoitumisen maakuntalähtöiset perspektiivit, joiden avulla selvitetään tekstien välisen vuoropuhelun tuottamia uusia merkityksiä.

Teoreettisena lähtökohtana on ajatus kirjallisuudesta kulttuurillisen, historiallisen ja maailmankatsomuksellisen dialogin osana. Kunkin ajan kaunokirjallisuus käy vuoropuhelua niin oman aikansa tekstien kuin historian ja tradition suodattamien tekstien kanssa. Myös vaikeneminen on kulttuurillisen kanssakäymisen osapuoli.

Näin ollen on teoksessa intertekstuaalisuuden käsitteellä merkittävä osuus. Intertekstuaalisuus levisi ranskalais-bulgarialaisen psykoanalyytikon ja lingvistin Julia Kristevan käsitteistöä kirjallisuudentutkimuksen analyysikeinoksi. Esimerkkeinä romaani-sarjan interteksteistä ovat mm. Tuurin romaaniin Uuden Jerusalemin viittaukset Ilmestyskirjaan ja Lakeuden kutsun assosiaatiot samannimiseen iskelmään sekä niiden uudenlaiset merkitykset.

Siirtolaisuus tuo uusia teemoja kaunokirjallisuuteen, esim. poikkeustilan ja haasteen, jossa yksilö joutuu orientoitumaan uudella tavalla ja vastatusten ennennäkemättömien ongelmien kanssa. Pohjanmaa-sarjasta etenkin Amerikan raitti, Uusi Jerusalem ja Maan avaruus kuvaavat siirtolais-teemojen kehittelyä: suomalaisen kansallisidentiteetin pohdiske-lua, suomalaisten siirtolaisten

keskinäistä epäsopua, odotusten ja realiteettien suhdetta sekä ihanneyhteisön rakentamista (mallina Matti Kurikan Sointula-aate).

Suomalaisen kansallisidentiteetin pohdinta on laajemminkin siirtolaisiksi lähteneiden kirjallisuuden keskeisimpiä teemoja. Siirtolaisuus käynnistää itsetarkailun. Kommenteille ja toisten käsityksille itsestä ja kansallisuudesta ollaan erityisesti kuulolla. Pettymystä ovat tuottaneet eri maiden tietosanakirjat ja oppikirjat, jotka ovat paikoin antaneet vanhentuneita ja virheellisiä tietoja suomalaisten alkuperästä ja kansanluonteesta. Antti Tuurin romaanissa viitataan kanadalaiseen oppikirjaan, joka sijoittaa suomalaisten sukujuuret Mongoliaan. Myös ruotsalaisissa tietosanakirjoissa on pitkään riippunut vanhentuneita kommentteja suomalaisista, mikä on ruokkinut ruotsalaisten ennakkoluuloja.

Nykyään on arkeologian rinnalle kehittynyt uusi tieteenhaara, arkeogenetiikka, joka on avoin haaste antropologialle, sillä se pyrkii modernin eurooppalaisen geneettisen perinnön ymmärtämiseen. Ehkä Sipilän tutkimuksessa olisi ollut paikallaan viitata myös tähän keskusteluun. Selkeä kokonaisesitys populaation välisistä geneettisistä sukulaissuhteista uusimpien tutkimusten valossa on esim. Paul Fogelbergin toimittama *Pohjan poluilla*. Suomalaisien juuret nykytutkimuksen mukaan (1999). Siirtolaisille tyypillinen suomalaisen identiteetin herkistynyt päilyily saisi tositetta nykytutkimusten valossa.

Intertekstuaalisuuden lisäksi kerronnan dialogisuus analysoidaan mm. kirjallisuudentutkimuk-

sen mise en abyme (peili- tai upotusrakenne) -termin avulla. Vanhojen tekstien sanoma pyrkii kirjallisuutemme perinteestä esiin uuden aineksen ohella kuin vanhat palimpsestiset tekstit, joissa poispyyhitty kuultaa uusien kirjoitusten lomitse. Vanhat totuudet vaikuttavat uusimpien näkemysten muotoutumiseen. Tutkimuksen ambitiona on jäljittää etenkin uusien merkitysten osuus

perinteen dialogisuudessa. Tässä auttavat myös Michael Bachtinin teoreettiset tutkimusvälineet, etenkin kronotopit, kerronnan syvempänä ymmärtämisenä.

Tutkimus on esitelty seitsemänä päälukuna, jotka muodostavat sujuvan, toisiaan täydentävän argumentaatioketjun. Seitsemäs luku esittää yhteenvedon edellisistä ja laajentaa katsauksen historialliseksi vuoropuheluksi.

Sipilän tutkimus kategorisoi havainnollisesti Antti Tuurin kirjalliset teemat ja tuo eteläpohjalaisen identiteetin suomalaisen siirtolaisen perikuvaksi. Samalla eteläpohjalaisuus jäsentyy ja piiryy suomalaisuuden yhdeksi tärkeäksi edustajaksi kansainvälisissä kuvioissa.

Irene Virtala

K-G Olin:

Guld och röda skogar

K-G Olins senaste bok *Guld och röda skogar* handlar om finländska emigranter i Kalifornien. Verket beskriver ett stort antal levnadsöden och omspannar en period på 150 år, allt från 1800-talets guldrush till efterkrigstida finländsk invandring. Tyngdpunkten ligger på den äldre emigrationen. Över halva boken är ett digert personregister på 15 000 namn insamlade från olika källor. För den som är intresserad av släktforskning kan boken vara en guldgruva, men också den som inte har anförvanter i denna del av världen erbjuds intressant läsning. Livet i Kalifornien innebar sannerligen inte att skära guld med täljkniv. Några lyckades över alla förväntningar och blev rika, men det stora flertalet fick jobba hårt för brödfödan.

